

УДК 811.161.2(07)

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1\(43\)-1751-1763](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1(43)-1751-1763)

Голуб Ніна Борисівна доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури, Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-3736-9296>

Горошкіна Олена Миколаївна доктор педагогічних наук, професор, завідувачка відділу навчання української мови та літератури, Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-0378-888X>

ПРОЄКТУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ СИНТАКСИСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 8-9 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті обґрунтовано провідну роль синтаксису у формуванні компетентного мовця, розвитку логічного мислення, лінгвокреативності учнів. Актуалізовано проблему проектування й реалізації змісту навчання синтаксису української мови в закладах загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу й відповідно до вимог оновленого Державного стандарту базової середньої освіти.

Окреслено функційний і комунікативний потенціал синтаксису як розділу мовознавчої науки, визначено принципи добору змісту синтаксичних конструкцій для 8-9 класів, перелік синтаксичних умінь, якими мають оволодіти учні. Обґрунтовано доцільність використання проблемно-пошукових, дослідницьких, інформаційно спрямованих вправ. Розкрито можливості розвитку логічного мислення й лінгвокреативності учнів у процесі роботи з текстами різної жанрово-стильової належності. Проаналізовано реалізацію компетентнісно орієнтованого навчання на прикладі підручника української мови для 8 класу (авт. Н. Голуб, О. Горошкіна), наведено зразки дослідницьких, творчих та інших вправ.

Обґрунтовано переваги компетентнісного підходу до уроків української мови, важливість систематичної роботи з текстами різних стилів і жанрів, у процесі якої учні аналізують функційність синтаксичних засобів і доцільність застосування їх. Акцентовано на завданнях, орієнтованих не на перевірку рівнів засвоєння теоретичних відомостей, а на застосування синтаксичних знань у практичних мовленнєвих ситуаціях, що відповідає вимогам сучасної мовної освіти. З-поміж методичних засад особливої уваги

потребує орієнтація на результати навчання, визначені Державним стандартом базової середньої освіти.

Зроблено висновок, що ефективне навчання синтаксису має ґрунтуватися на інтеграції знанневого та діяльнісного складників, орієнтації на практичне застосування синтаксичних засобів у реальних комунікативних ситуаціях і використанні творчих та дослідницьких завдань.

Ключові слова: навчання української мови, 8–9 класи, компетентнісний підхід, синтаксис, мовленнєва діяльність, логічне мислення, лінгвокреативність.

Holub Nina Doktor of Pedagogical Sciences Professor Chief Researcher of the Department of Teaching Ukrainian Language and Literature Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-3736-9296>

Goroshkina Olena Doctor of Pedagogical Sciences Professor, Head of the Department of Ukrainian Language and Literature Teaching Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-0378-888X>

DESIGNING AND IMPLEMENTING THE CONTENT OF TEACHING UKRAINIAN SYNTAX IN GRADES 8–9 OF GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The article substantiates the leading role of syntax in shaping a competent language user and in developing students' logical thinking and linguocreativity. It актуалizes the problem of designing and implementing the content of teaching Ukrainian syntax in general secondary education institutions on the basis of a competency-based approach and in accordance with the requirements of the updated State Standard of Basic Secondary Education.

The functional and communicative potential of syntax as a branch of linguistic science is outlined; the principles for selecting syntactic constructions for Grades 8–9 are defined, as well as the range of syntactic skills that students should master. The expediency of using problem-based, inquiry-based, research-oriented, and information-focused exercises is substantiated. The possibilities for developing students' logical thinking and linguocreativity in the process of working with texts of different genres and styles are revealed. The implementation of competency-oriented learning is analyzed using the Ukrainian language textbook for Grade 8 (authors N. Holub, O. Goroshkina) as an example; samples of research, creative, and other types of exercises are presented.

The advantages of the competency-based approach to Ukrainian language lessons are justified, along with the importance of systematic work with texts of various styles and genres, during which students analyze the functionality of syntactic means and the appropriateness of their use. Emphasis is placed on tasks aimed not at checking the level of acquisition of theoretical knowledge, but at applying syntactic knowledge in practical speech situations, which corresponds to the requirements of modern language education. Among the methodological principles, special attention is paid to orientation toward learning outcomes defined by the State Standard of Basic Secondary Education.

It is concluded that effective teaching of syntax should be based on the integration of knowledge-based and activity-based components, orientation toward the practical use of syntactic means in real communicative situations, and the use of creative and research tasks.

Key words: teaching Ukrainian language, competency-based approach, syntax, Grades 8–9, speech activity, logical thinking, linguocreativity.

Постановка проблеми. Синтаксис як розділ мовознавства є надважливим у формуванні компетентного мовця, оскільки забезпечує усвідомлення структурно-сислової організації мовлення, закономірностей поєднання мовних одиниць і функціонування синтаксичних конструкцій у текстах різної жанрово-стильової належності. Синтаксис – не просто завершальний розділ шкільного курсу української мови.

В ієрархії мовної системи він посідає вищу позицію, оскільки спрямовує знання фонетичних законів, правил морфології, наявний лексичний запас на продукування думок, оформлення й об'єднання їх у тексти. Саме цей розділ досліджує й оперує тими одиницями, що визначають успіх чи невдачу людського спілкування.

Вивчення синтаксису української мови в 8–9 класах закладів загальної середньої освіти є важливим етапом мовної освіти, адже саме в цей період сприятливий для систематизації та поглиблення знань учнів про речення й словосполучення; формування вмій будувати граматично правильні, стилістично доцільні та комунікативно вмотивовані висловлення.

Сучасні освітні трансформації, упровадження компетентнісного підходу й оновлення Державного стандарту базової середньої освіти зумовлюють потребу в переосмисленні підходів до проектування змісту навчання синтаксису, його структурування та реалізації в освітньому процесі. Особливої актуальності набуває орієнтація навчального матеріалу не лише на засвоєння теоретичних відомостей, а й на розвиток мовленнєвої діяльності учнів, формування в них умій застосовувати синтаксичні знання в реальних комунікативних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях сучасних дослідників окреслено різні аспекти методики навчання синтаксису в закладах загальної середньої освіти: лінгвістичні засади схарактеризовано в працях М. Вінтоніва, Н. Бондаренко, Т. Гнаткович, Н. Голуб, О. Караман, С. Карамана, С. Омельчука та ін. Зокрема, Н. Голуб проаналізувала дослідження мовознавців, психологів, дидактиків та лінгводидактиків, урахування яких важливе для розроблення експериментальних методик [5]. Особливості формування синтаксичних умінь відображено в розвідках З. Бакум, Л. Галаєвської, О. Кучерук, В. Новосолової, Л. Шевцової. Функційному аспекту навчання синтаксису присвячено праці О. Горошкіної, у яких акцентовано увагу на зв'язку синтаксичних знань із мовленнєвою діяльністю учнів [9]. Л. Артеменко обґрунтувала переваги системного й функційно зорієнтованого навчання синтаксису, що створює сприятливі умови для розвитку логічного мислення учнів, формує здатність чітко, послідовно й аргументовано мислити та висловлювати свої думки і є важливим складником загальної інтелектуальної підготовки [1]. У сучасних методичних дослідженнях наявні спроби осмислення компетентнісного потенціалу синтаксису, зокрема через використання проблемно-пошукових завдань, проєктної діяльності, інтерактивних методів навчання (Н. Дика, Т. Кушнір, Ю. Огарь та ін.) [2; 3; 4; 6; 7; 9; 11; 12]. Водночас не втрачає актуальності проблема добору змісту, методів і форм навчальної діяльності, що забезпечують інтеграцію знаннєвого та діяльнісного компонентів і сприяють перенесенню синтаксичних умінь у реальну мовленнєву практику учнів.

Мета статті – окреслити теоретичні засади і практичні шляхи проєктування й реалізації змісту навчання синтаксису української мови в 8–9 класах закладів загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Формування компетентного мовця відбувається в процесі опанування усіх рівнів мовної системи, проте, як свідчать експериментальні дослідження (Л. Артеменко, Т. Гнаткович, Т. Кушнір, Ю. Огарь, С. Омельчук та ін.), найефективнішою така робота є на уроках вивчення синтаксису української мови, оскільки одиниці мовної системи не функціують у мові самостійно, а сукупно реалізуються на синтаксичному рівні, у висловленнях різних типів, стилів і жанрів мовлення. Опанування синтаксичних відомостей дає змогу формувати в учнів уміння й навички вживання різноманітних синтаксичних конструкцій у власному мовленні з урахуванням їхніх виражальних можливостей, що визначає стильове призначення цих конструкцій. Синтаксис як розділ мовознавства має значний потенціал для формування наскрізних умінь учнів як показників сформованості предметної та ключових компетентностей,

оскільки сприяє усвідомленню структури висловлення, закономірностей поєднання мовних одиниць у текстах різної жанрово-стильової належності й у процесі спілкування. Особливо важливий синтаксис для розвитку логічного мислення учнів, адже засвоєння синтаксичних одиниць сприяє формуванню вмінь виокремлювати головне і другорядне, визначати граматичні зв'язки між його компонентами, класифікувати синтаксичні конструкції за певними ознаками. Такі дії забезпечують розвиток аналітичного мислення, умінь зіставляти, систематизувати та робити обґрунтовані висновки. Аналіз структури речень має позитивний вплив на вміння логічно членувати висловлення, послідовно розгортати думки. Робота зі складними реченнями передбачає розуміння смислових відношень між частинами їх, вміння визначати ці відношення сприяє формуванню таких комунікативних якостей мовлення, як логічність і точність.

Проектування змісту навчання української мови загалом, синтаксису зокрема, ґрунтується на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного підходів з урахуванням вимог оновленого Державного стандарту базової середньої освіти.

Аксіоматичним є твердження, що зміст навчання синтаксису у 8-9 класах доцільно проектувати з урахуванням вікових і пізнавальних особливостей учнів, опори на здобуті знання з лексикології й морфології, а також поступового ускладнення матеріалу.

Традиційно в українській лінгводидактиці ознайомлення із синтаксичними відомостями відбувалося в такий спосіб: у 8 класі основну увагу зосереджують на вивченні словосполучення й простого речення, його граматичної основи, другорядних членів, типів односкладних, неповних, ускладнених речень; у 9 класі зміст навчання розширювали шляхом опанування відомостей про різні види складного речення, засобів зв'язку його частин, а також стильових можливостей різних синтаксичних конструкцій.

Важливим етапом проектування змісту є не тільки визначення обсягу теоретичних відомостей, а й синтаксичних умінь, яких мають набути учні, зокрема аналізувати синтаксичні конструкції, трансформувати їх залежно від завдання, а також комунікативно доцільно застосовувати синтаксичні засоби в усному й писемному мовленні.

Навчання синтаксису на засадах компетентнісного підходу ґрунтується на розумінні синтаксису не тільки як системи граматичних одиниць і правил, а передусім як засобу організації змісту висловлення й реалізації комунікативних намірів мовця. Це зумовлює не тільки формування знань про будову речень, а й розвиток в учнів умінь трансформувати і створювати висловлення залежно від комунікативної мети, усвідомлювати викорис-

тання синтаксичних одиниць у різноманітних навчальних і життєвих ситуаціях. Ознакою компетентісно орієнтованого навчання синтаксису є його комунікативне спрямування, що реалізується через тісний зв'язок у вивченні синтаксичних явищ із мовленнєвою діяльністю учнів, аналіз і створення висловлень різної жанрово-стильової належності. Синтаксичні конструкції доцільно розглядати в контексті конкретної мовленнєвої ситуації, що сприяє усвідомленню їхньої функційної ролі. На це спрямовані такі, наприклад, вправи: 1) *Замініть за зразком подані словосполучення синонімічними. Складіть речення з двома парами слів, підкресліть їх як члени речення. Проаналізуйте, чи змінюється значення словосполучень у результаті перетворень;* 2) *Спишіть речення, підкресліть приклади. Які слова вони пояснюють? Поясніть написання прикладок. Яку роль відіграє прикладка в мовленні?* 3) *Складіть речення з поданими іменниками так, щоб в одному реченні вони були підметами, а в іншому – додатками;* 4) *Трансформуйте текстову інформацію про вживання розділових знаків у реченнях із порівняльними зворотами у схему або таблицю, наведіть власні приклади тощо.* Такі підходи послідовно реалізовано в підручнику української мови для 8 класу (авт. Н. Голуб, О. Горошкіна), у якому особливу увагу приділено організації навчально-послідовної діяльності учнів [8]. Зокрема, навчальний матеріал подано через систему проблемних запитань і завдань, що спонукають учнів до спостережень над мовним матеріалом, висування припущень і самостійного формулювання висновків щодо синтаксичних явищ.

Зокрема, завдання на основі аналізу речень дійти висновку про прямий і зворотний порядок слів у реченні:

• *Прочитайте і зіставте подані пари речень. Чи однаковий їхній зміст? Чим відрізняються?*

Фінансова грамотність потрібна всім.	Усім потрібна фінансова грамотність.
Мій тато завжди ретельно планує витрати.	Завжди ретельно планує витрати мій тато.
Я читаю книжки про фінансову грамотність.	Читаю книжки про фінансову грамотність я.

Логічним продовженням є вправа, **спрямована на поглиблення знань учнів про порядок слів, роль його у формуванні змісту висловлення та його смислових акцентів**, що реалізується через аналіз цілісного тексту, прогнозування адресата мовлення, добір власних прикладів і формулювання запитань до тексту. Таке завдання забезпечує інтеграцію синтаксичних знань із розвитком читацької грамотності, предметної і ключових компетентностей, активізує логічне мислення учнів і сприяє перенесенню сформованих умінь у практику реального мовлення.

- Прочитайте текст. Дайте відповіді на запитання і виконайте завдання.

Дослідники нейрології вважають, що граматики – це такий собі кінорежисер, який наказує мозку, що і як моделювати. Граматика вирішує, на якому елементі слід зосередити увагу.

Надзвичайно важливе те, у якому порядку автор розставляє слова в реченні. Можливо, тому конструкція на кшталт «Джейн дала кошеня татові» зчитується краще, ніж «Джейн дала татові кошеня». Ми уявляємо спочатку Джейн, тоді – кошеня, а тоді аж – тата. І цей порядок відповідає порядку речей у реальному світі. Ми проживаємо події в правильній послідовності. По суті, автори створюють нейронні фільми в головах читачів та мають поважати дійсний порядок речей і подій, уявляючи як нейронна камера читача фокусується на кожній частині речення (за В. Сторром).

Запитання і завдання:

1. Визначте основну думку тексту.
2. Спрогнозуйте, хто може бути адресатом мовлення.
3. Доберіть власні приклади, щоб проілюструвати твердження *Надзвичайно важливе те, у якому порядку автор розставляє слова в реченні*.
4. Сформулюйте запитання, на яке дає відповідь текст.
5. Які правила написання ілюструють підкреслені слова? [8].

Компетентнісний характер навчання забезпечує систематична робота з текстами різних стилів і жанрів, у процесі якої учні аналізують доцільність застосування синтаксичних засобів. Завдання мають бути орієнтовані не на перевірку рівнів засвоєння теоретичних відомостей, а на застосування синтаксичних знань у практичних мовленнєвих ситуаціях, що відповідає вимогам сучасної мовної освіти.

- Прочитайте текст. Дайте відповіді на запитання і виконайте завдання.

Уявіть собі Леонардо да Вінчі в його майстерні у середині 15 століття. Він майструє д.вайси та винаходи, здатні докорінно змінити інженерію, різні галузі медицини, озброєння.

І от Леонардо д.монструє свої ескізи учням і пот.нційним мец.натам, а вони ск.птично дивляться й говорять: «Навіщо нам пристрій для польотів? Хіба не можна пройтися пішки?»

Чи уявляєте ви першу людину, яка вигадала колесо та прибігла показати його друзям із племені? А ті подивилися на неї, знизали плечима і продовжили тягти каміння в руках.

Таких прикладів тисячі. І всі вони спонукають до висновку: навіть найсміливіші **в.нахідники**, найяскравіші **інноватори** мало на що здатні без

підтримки. Тому втілення в життя нових ідей і сенсів – це одна з найважливіших наших спільних справ.

Люди звикли жити гуртом і підтримувати одне одного. Від початку це було не про емпатію й альтруїзм, а про те, щоб вижити.

Наші пращури мали дуже практичну зацікавленість у тому, щоб найвправніший мисливець таки забив здобич, а найрозумніший майстер винайшов віз, у якому можна перевозити жінок і дітей усього поселення.

Згодом підтримка інших стала ще культурним і соціальним явищем.

Інші люди для нас – це джерело інформації. Завдяки спілкуванню з ними ми розуміємо цінність своїх ідей і себе.

Щоб зростати, нам потрібні інші. І якщо простягати руку тим, хто поруч із тобою забирається на високу гору, вершини можна досягти набагато швидше – і насолодитися запаморочливим краєвидом разом (за Є. Мазуренко).

Запитання завдання:

1. Випишіть слова з пропущеними буквами, уставляючи їх.
2. Випишіть із тексту 4 словосполучення, позначте в них головне слово.
3. Схарактеризуйте всі прості речення в тексті за відомими вам ознаками.
4. Запишіть виділені речення, підкресліть у них головні і другорядні члени.
5. Сформулюйте 2-3 запитання за змістом тексту.
6. Змініть порядок слів у реченні *Завдяки спілкуванню з ними ми розуміємо цінність своїх ідей і себе*. Розкажіть, яке значення має порядок слів.
7. Доберіть до виділених слів прикладки.
8. Визначте тему й головну думку тексту.
9. Підтвердьте або спростуйте думку *Щоб зростати, нам потрібні інші*.

Як бачимо, система запитань і завдань побудована за принципом поступового ускладнення: від орфографічних і лексико-граматичних спостережень до синтаксичного аналізу й інтерпретації змісту. Так, завдання на вставляння пропущених букв і вписування словосполучень актуалізують знання учнів і забезпечують міжрівневі зв'язки мовної системи. Синтаксичні завдання (характеристика простих речень, визначення їхніх членів, зміна порядку слів) спрямовані на усвідомлення структурної організації висловлення та функцій синтаксичних одиниць у тексті.

Завдання, що передбачає зміну порядку слів у реченні, спонукає учнів замислитися над смисловими акцентами висловлення й роллю синтаксичних засобів у передаванні авторського задуму. Це сприяє розвитку логічного мислення, удосконаленню в учнів умінь аналізувати мовні явища в контексті й застосовувати здобуті знання в нових мовленнєвих ситуаціях.

Не менш важливими вважаємо завдання, пов'язані з визначенням теми й основної думки тексту, формулюванням запитань за його змістом, підтвердженням або спростуванням авторської позиції. Такі завдання

виходять за межі репродуктивної діяльності, формують уміння аргументовано висловлювати власну думку, обстоювати її, співвідносити мовну форму зі змістом і комунікативною метою висловлення.

Особливе місце посідає **функційний аспект навчання синтаксису**, що передбачає аналіз і використання синтаксичних засобів залежно від їхньої комунікативної функції: вираження причинно-наслідкових зв'язків, умов, протиставлення, уточнення, емоційного забарвлення тощо. Формування функційного усвідомлення речень і синтаксичних конструкцій сприяє розвитку в учнів здатності комунікативно доцільно вибирати мовні засоби для різних мовленнєвих цілей і контекстів, що є пріоритетним для компетентнісного підходу.

Важливе місце в підручнику відведено дослідницьким вправам, які передбачають аналіз мовного матеріалу, зіставлення синтаксичних конструкцій, визначення їхніх функцій у тексті. Учні залучаємо до виконання завдань на трансформацію речень, моделювання синтаксичних структур, редагування висловлень, що сприяє глибшому усвідомленню ролі синтаксису в організації змісту мовлення. Актуалізовано дослідницькі завдання, що спонукають учнів до проведення спостережень, аналізу й зіставлення синтаксичних явищ, висунення гіпотез і самостійного формулювання висновків. Це забезпечує активну пізнавальну діяльність учнів і сприяє кращому усвідомленню комунікативних спроможностей синтаксичних одиниць у мовленні. Наприклад, під час вивчення теми «Словосполучення» доцільно запропонувати учням провести дослідження, у процесі якого з'ясувати: скільки торговельних закладів, кав'ярень у їхньому населеному пункті або місті, яке вони добре знають, названо одним словом, а скільки – словосполученням. Які назви точніше розкривають специфіку закладу? Про що інформують словосполучення?

Оскільки підручник має обмежений обсяг, умістити в ньому всі необхідні синтаксичні відомості досить складно. Тому вважаємо за доцільне включати лише ті теоретичні відомості, що безпосередньо орієнтовані на засвоєння мовних одиниць і базових синтаксичних понять. Додаткову інформацію, пов'язану з особливостями функціонування й використання мовних одиниць у мовленні, доцільно подавати у формі текстів вправ. Такі вправи ми називаємо *інформаційно спрямованими*, оскільки вони виконують подвійну функцію: з одного боку, слугують джерелом нових знань або розширюють і поглиблюють уже засвоєні відомості, а з іншого – забезпечують практичне застосування їх у процесі аналізу тексту й виконання завдань на його матеріалі. Наведемо приклади таких вправ.

- *Прочитайте текст. Перекажіть, інтерпретуючи зміст. Що нового ви дізналися про складносурядне речення?*

Обґрунтування і доведення у висловленнях сприймають як переконливі, коли вони виражені складними реченнями. Найпростіший спосіб синтаксичного оформлення обґрунтувань і доведень – це складносурядні речення, тому що частини їх мало чим відрізняються від простих речень, а об'єднання простих у складносурядне належить до найелементарніших правил утворення складних речень. Отже, якщо ми вивчили всю різноманітність побудови простих речень і набули вмінь користуватися ними в усних і писемних висловленнях, то навчитися об'єднувати їх у складносурядні легко. Пам'ятайте, що у складносурядному реченні лише перше речення найповніше зберігає свою автономність (за М. Пещак).

- *Прочитайте висловлення про складнопідрядні речення з підрядними означальними. Наведіть приклади таких речень. Підтвердьте або спростуйте думки авторки. Сформулюйте думку про важливість цих речень.*

Складнопідрядні речення з підрядними означальними – це один із тих типів синтаксичних одиниць, які чи не найлегше дають змогу включати в наші висловлення аргументацію і доказовість правдоподібності того, про що йдеться. Передусім тому, що підрядні означальні частини підпорядковані одному слову, яке в більшості випадків міститься в самому кінці головної частини. Складнопідрядні речення з означальними частинами вживають для характеристики предмета, розкриття особливостей його стану або якостей (М. Пещак).

Інформаційно спрямовані вправи сприяють формуванню в учнів умінь самостійно здобувати знання, інтерпретувати мовні явища, а також здатності усвідомлювати функційні можливості синтаксичних одиниць у реальних комунікативних ситуаціях.

Ефективна реалізація змісту навчання синтаксису потребує добору ефективних методів, прийомів і засобів навчання. Як свідчить освітня практика, пріоритетними є проблемно-пошукові, дослідницькі завдання, що спонукають учнів до самостійного аналізу мовних явищ, активізують пізнавальну діяльність учнів.

Особливу увагу в процесі навчання синтаксису доцільно приділяти розвитку креативності учнів. Науковці зазначають, що «креативність визначає готовність ламати стереотипи, знаходити нові шляхи розв'язання складних проблем, тобто є внутрішнім потенціалом, що допомагає особистості успішно діяти, здійснювати ефективну самопрезентацію» [10, с. 30]. У контексті навчання синтаксису для формування креативності, тобто здатності учнів творчо використовувати синтаксичні одиниці, відіграє експериментування з текстом, стилем і жанром шляхом виконання завдань, що передбачають трансформування синтаксичних конструкцій, перебудову

речень зі збереженням змісту, а також створення власних текстів різних жанрів, насамперед есе, з використанням відповідних синтаксичних моделей. Подібні завдання спонукають учнів до усвідомленого вибору мовних одиниць і сприяють розвиткові мовного чуття учнів.

З-поміж методичних засад особливе місце посідає орієнтація на результати навчання, визначені Державним стандартом базової середньої освіти. Це зумовлює необхідність добору компетентісно орієнтованих завдань і форм оцінювання. Оцінювання має бути спрямоване не на перевірку знання термінів і правил, а на визначення здатності учнів використовувати синтаксичні засоби відповідно до комунікативної мети, ситуації та адресата мовлення. Це зумовлює зменшення кількості тестових завдань, натомість має бути посилена увага до проблемних, дослідницьких, творчих завдань. У цьому контексті необхідно застосувати самооцінювання і взаємооцінювання учнів.

Отже, проектування та реалізація змісту навчання синтаксису української мови в 8–9 класах доцільно здійснювати на основі цілісної методичної системи, зорієнтованої на поєднання знанневого й діяльнісного складників, що забезпечує не тільки засвоєння учнями синтаксичних понять і правил, а й формування в них умінь свідомо й ефективно користуватися мовними засобами в різноманітних комунікативних ситуаціях.

Література

1. Артеменко Л.І. Методи, прийоми й засоби формування математичної компетентності здобувачів освіти в навчанні синтаксису української мови. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2023. Вип. 95. С. 5–11. URL: <https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/nc-95>.

2. Бакум З., Артеменко Л. Навчання синтаксису української мови в контексті компетентісної парадигми освіти: лінгвістичний аспект. *Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика* : зб. наук. праць, м. Хмельницький, 19–20 березня 2021 р. / Хмельницький національний університет, кафедра слов'янської філології. Хмельницький: ФОП Бідюк Є. І., 2021. Вип. 9. С. 12–17. URL: <https://ksf.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/10/2021-1.pdf>

3. Бондаренко Н. Наукові засади перебудови шкільного курсу синтаксису на основі сучасних підходів. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 2. С. 20–24.

4. Гнаткович Т. Д. Формування мовної компетентності учнів основної школи у процесі вивчення синтаксису української мови : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон. 2011. 318 с.

5. Голуб Н.Б. Навчання синтаксису учнів 8-9 класів: аналітичний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2015. №.5-6 С. 2-6.

6. Голуб Н.Б. Синтаксис простого і складного речення тренувальні вправи. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 2 С. 15-20.

7. Голуб Н. Б, Галаєвська Л. В. Навчання синтаксису на уроках української мови у 8–9 класах : метод. посібник. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 128 с.

8. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Українська мова. 8 клас. Підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Грамота. 2025. 256 с.
9. Горошкіна О.М. Функційний аспект навчання синтаксису в загальноосвітній школі. *Українська мова і література в школі*. 2017. № 12. С. 49-51. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711700>
10. Горошкіна О.М., Караман О.В. Формування лінгвокреативності майбутніх учителів української мови як лінгводидактична проблема. *Українська мова і література в школах України*. 2014. № 12. С. 29-33.
11. Дика Н. М. Лінгводидактичні особливості засвоєння граматичних понять учнями 8–9 класів. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 3. С. 90–101.
12. Огарь Ю.В. Психолого-педагогічні особливості формування мовної особистості старшокласника у процесі навчання граматики на засадах особистісно орієнтованого підходу. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип.21. №7. С. 38–42.

References

1. Artemenko, L. I. (2023). Metody, pryomy y zasoby formuvannya matematychnoi kompetentnosti zdobuvachiv osvity v navchanni syntaksysu ukrainskoi movy [Methods, techniques, and means of forming mathematical competence of learners in teaching Ukrainian syntax]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriya 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy*, 95, 5–11. Kyiv. URL: <https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/nc-95> [in Ukrainian].
2. Bakum, Z., & Artemenko, L. (2021). Navchannia syntaksysu ukrainskoi movy v konteksti kompetentnisnoi paradyhmy osvity: lnhvistychnyi aspekt [Teaching Ukrainian syntax in the context of the competency-based educational paradigm: linguistic aspect]. *Slavistychni studii: lnhvistyka, literaturoznavstvo, dydaktyka*, 9, 12–17. Khmelnytskyi: FOP Bidiuk Ye. I. URL: <https://ksf.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/10/2021-1.pdf> [in Ukrainian].
3. Bondarenko, N. (2016). Naukovi zasady perebudovy shkilnoho kursu syntaksysu na osnovi suchasnykh pidkhodiv [Scientific foundations for restructuring the school syntax course based on modern approaches]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 2, 20–24 [in Ukrainian].
4. Hnatkovich, T. D. (2011). Formuvannia movnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly u protsesi vyvchennia syntaksysu ukrainskoi movy [Formation of language competence of lower secondary school students in the process of studying Ukrainian syntax] (Candidate's thesis). Kherson [in Ukrainian].
5. Holub, N. B. (2015). Navchannia syntaksysu uchniv 8–9 klasiv: analitychnyi aspekt [Teaching syntax to students of Grades 8–9: analytical aspect]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 5–6, 2–6 [in Ukrainian].
6. Holub, N. B. (2016). Syntaksys prostoho i skladnoho rechennia: trenuvalni vpravy [Syntax of simple and complex sentences: practice exercises]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 2, 15–20 [in Ukrainian].
7. Holub, N. B., & Halaievska, L. V. (2018). *Navchannia syntaksysu na urokakh ukrainskoi movy u 8–9 klasakh* [Teaching syntax in Ukrainian language lessons in Grades 8–9]. Kyiv: TOV “KONVI PRINT” [in Ukrainian].
8. Holub, N. B., & Goroshkina, O. M. (2025). *Ukrainska mova. 8 klas* [Ukrainian language. Grade 8]. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
9. Goroshkina, O. M. (2017). Funktsiynyi aspekt navchannia syntaksysu v zahalnoosvitnii shkoli [Functional aspect of teaching syntax in general secondary school].

Ukrainska mova i literatura v shkoli, 12, 49–51. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711700> [in Ukrainian].

10. Goroshkina, O. M., & Karaman, O. V. (2014). Formuvannia linhvokreatyvnosti maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy yak linhvodydaktychna problema [Formation of linguocreativity of future Ukrainian language teachers as a linguodidactic problem]. *Ukrainska mova i literatura v shkolakh Ukrainy*, 12, 29–33 [in Ukrainian].

11. Dyka, N. M. (2015). Linhvodydaktychni osoblyvosti zasvoiennia hramatychnykh poniat uchniamy 8–9 klasiv [Linguodidactic features of mastering grammatical concepts by students of Grades 8–9]. *Osvitohichnyi dyskurs*, 3, 90–101 [in Ukrainian].

12. Ohar, Yu. V. (2020). Psykholoho-pedahohichni osoblyvosti formuvannia movnoi osobystosti starshoklasnyka u protsesi navchannia hramatyky na zasadakh osobystisno oriantovanoho pidkходу [Psychological and pedagogical features of forming the linguistic personality of a senior student in teaching grammar based on a learner-centered approach]. *Innovatsiina pedahohika*, 21(7), 38–42 [in Ukrainian].